

חופרים בחצור

מכיבוש הארץ וההתקנות, דרך ימי שלמה והממלכה המאוחדת, ועד חורבן הגליל בעקבות הכיבוש האשורי לכל אלו עדויות בשירדים שנחשפו בחצור. על העיר המקראית שאונסק'ו היכירה בה כאתר מורשת עולמית

כתביה / אמנון בן תור

ראש שנחנב בסגנון מצרי מן המאה ה-14 לפנה"ס. צילום: אילן שטולמן

פסל אל עשו בדלת, ממצא מהעיר התתיתית, צילום: משלחת ידין

לחפירות המוחדשות בחצור ש潦ו שלוש מגמות עיקריות: ראשית, ניסיון לבדוק מחדש את מסקנותיה של משלחת ידין, לאחר הידע שהצטבר מאז שנערכו החפירות לפני כ半个 שנה. שנית, לסתות ולהתמודד עם בעיות שנותרו לא פתרות עם תום החפירות משלחת ידין. עם החשיבות בעיות אלו יש למנות שאלות כמו תאיר הקמתה ונפילתה של החצר הגדולה, העיר הכנענית שהרבה בשדרה אדירה: متى קמה? متى נפלה? האם אפשר לקבוע זהותם של מחריביה? מהו הבניין המונומנטלי שמשלה ידין חזרה רק את פינטו ואוטו זיהה ידין כארמון מלכי חצור הכנענית? היכן ארכוו העיר? וכו'. שלישיית, מטרה החשובה ביותר שנטלה על עצמה המשלחת היא העמדת החצר על מפת התקנות, המקומית והבינלאומית.

מסיבות שונות אין התקיר המוצע פוקד את החצור, אחר בעל חשבות מקרית-היסטוריה מוזה המעללה הראשונה, וחבל. לא כאן המקום לעמוד על הסיבות לכך, אך המשלחת רואה חובה להקל על המבקר את הסיר באתר ככל שאפשר ולתת לשידורים לדבר בעד עצם. לשם כך, וגם כדי לדאוג לשימורם של המבנים השוניים, המשלחת משקיעה מאמצים ובים במלאת תחזרו המבנים המקוריים באתר.

לחפירות המוחדשות מתרוצצות בעיקר במוכחו של העיר העילונה, בצדו של "שער שלמה" שנחפר על ידי משלחת ידין. כאן אפשר לבדוק את מעיך השכבות השונות של העיר במלואו, את מושך היישוב באתר באף השליishi לפנה"ס מראשית התקופה הפרסית וההלניסטית. נתאר את עיקר תוכניות החפירות עד כה, ועוד התקימות לשני פרקי הקיום של העיר: חצור הירושאלית (תקופת הברזל) וחצור הכנענית (תקופת הברונזה).

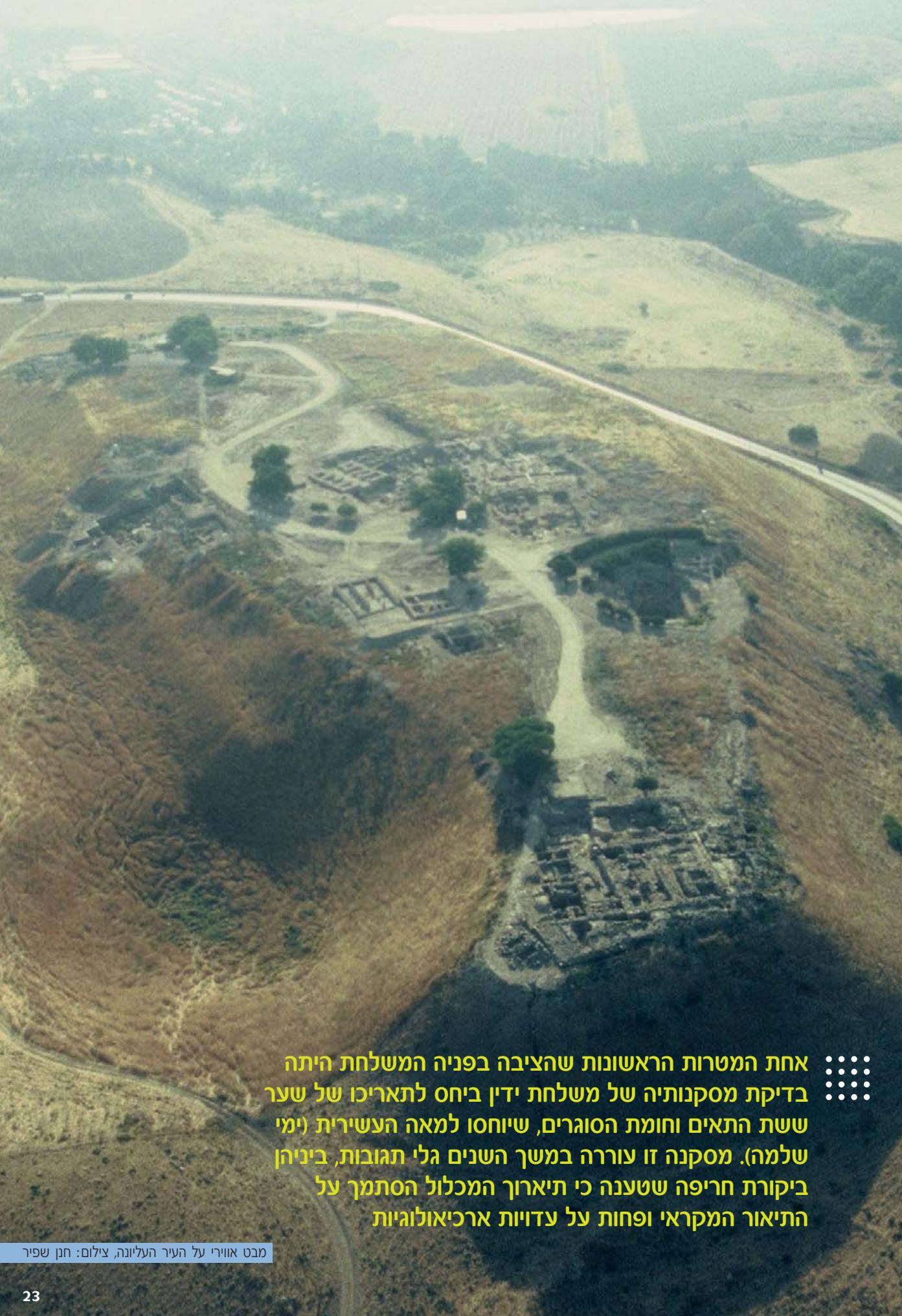
ה חפירות שנערכו בחצור על ידי האוניברסיטה העברית, ירושלים בהנחתת פרופ' גאל דין, בין השנים 55-58 ו-69-68, היו בקנה מידה גדול יותר שעשו עד אז בארץ והביאו לידיית החיבור והעולם המדעי שפע של ממצאים ארכיאולוגיים ואחרים, שהעמידו את החצור במרכז של תחום הארכיאולוגיה המקראית".

התברר שבחצור מככבת כמעט בכל התחומיים: תולדות האדריכלות, טיפולוגיה של כלי חרס, קרנוולוגיה, דת ופולחן, תולדות האומנות, היסטוריה ומקרה וכדומה. לא פלא שתוצאות החפירות משלחת ידין שיפורסמו בחמשה כרכים, הניבו תגבורות ובות מעורבות בקשר הציבור הרחב וביקור בין אנשי המקצוע. לא ניתן היה להשאיר אדיש אל מול המסקנות שהעלתה משלחת ידין, וכן שקיבלו (או דחו מכל וכל) את המסקנות.

ידין תכנן לחזור ולחפור בחצור, אך נפטר בטרם הספיק.

חפירות חצור לזכר גאל ידין (1990-2005)

בשנת 1990 חודשו החפירות בחצור והן נקבעו חפירות קרן ולץ בחצור לזכר גאל ידין. בעוד שמשלחת ידין חפורה בעיר העילונה והתקנית של חצור, מתרוצצות החפירות המוחדשות בעייר העילונה בלבד, אשר בה נמצאים שרידי מתקופות הברונזה וום מתקופות הברזל. החפירות נערכות בהנחתת כותב שורות אלו, מטעמה של האוניברסיטה העברית ירושלים, בחסות החברה לחקרת ארץ ישראל ועתיקותיה, והן מתקיימות בעונת הקיץ מדי שנה. זה עתה הסתיימה עונת החפירות ה-16.

אחד המטרות הראשונות שהציבה בפניה המשלחת הייתה
בדיקת מסקנותיה של משלחת יידין ביחס לתאריכו של שער
ששת התאים וחומת הסוגרים, שיוחסו למאה העשירית (ימ'
שלמה). מסקנה זו עוררה במשר החנים גלי תגבות, ביןיהם
ביקורת חריפה שטענה כי תיאור המכול הסתמך על
התיאור המקראי ופחות על עדויות ארכיאולוגיות

מתחם פולחני זרע ממצות ושולחות מנהה, המאה ה-17 לפנה"ס, צילום: חנן שפיר

בית הבד מן המאה ה-8 לפנה"ס, צילום: גבי לירון

עמדה בקשרים פוליטיים וככלכליים עם מארין מרום גדול שלל הפרטה. על קשרים אלו אנו למדים מן הארכיאון המלכוטי שהתגלה בעיר זו ובו אלפי תעוזות, שכ-20 מהן מתיחסות לחצור, היחידה מערי אורך ישראל שהתקבבות עימה נמצאה בארכיאון זה. בחפירות המוחודשות התקלו כמה תעוזות מסוימות פרק זמן, הכתובות, כמו שתי התעוזות שהתגלו על ידי משלחת ידיע, באחדית על גבי לוחות טין. בין התעוזות החדשנות נציג תועודה כלכלית העוסקת במסלו של סוחות מחצeo, ושבה נזכרת (ראשונה בארכיאון!) גם העיר מארין, ותועודה נוספת שעניינה הוראת לוח הכספי, ששימשה בבית הספר לסופרים שהתקיימים כפי הנראה בחצור.

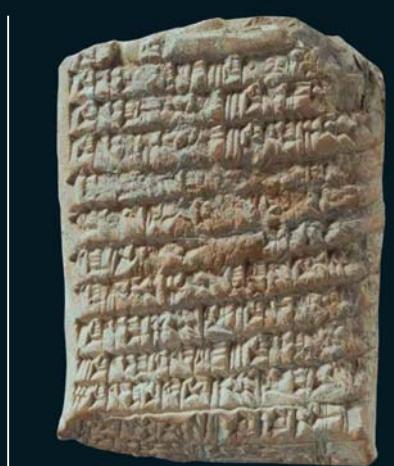
שינוי מרחיק לנוכח העיר העילונה חל בתקופת הברונזה המאוחרת. כ-200 שנה לאחר הקמת המכול האדמיניסטרטיבי פולחני. במרכז העיר פורקו מבנים וקירותיהם שימשו מסד למבנה גדול חדש שעמד במרכז האקרופוליס, והוא הארמון הטקסי, כשהארמון המנהלי של חצור נמצא ככל הנזיה במקום אחר והמשלחת מתכוננת להטור אחריו בעונות הקורבות. בארמון חצר גדולה ובמרכזו במאה, מרחב מבוא וחדר כס. תוכניתו של המבנה שוואלת השראתה מבנים דומים בכנען, והבנייה היא של קירות לבנים עבים ביותר על גבי מסד אבן.

תקורת המבנה ורצפתו היו עשויים עץ, אשר שולב גם בקירות. מתוך העץ הגדולה היא שגרמה לשיפפה האדירה שבנה נהרב הבניין, עד חרבה חצור כולה, אי שם במאה ה-13 לפנה"ס. בארמון התגלה שפע ממצאים, חלקי הגודל החפצי אומנות ופולחן. על סמך שבר של שולחן מנחה הנושא כתובות בכתבetric, אשר התקгла במדרון הצפוני של האקרופוליס, אפשר לקבוע כי החצר עדין הייתה קיימת במאה ה-13, וכי נהרסה לא לפני מחציתה של המאה זו. לזרותם של הורסיה אין לפי שעה עדות ארכיאולוגית.

חצור עמדה בקשרים פוליטיים וככלכליים עם מארין, מרכז גדול שלל הפרטה. על קשרים אלו אנו למדים מן הארכיאון ובו אלפי תעוזות, שכ-20 מהן מתיחסות לחצור, היחידה מערי אורך ישראל שהתקבבות עימה נמצאה בארכיאון זה

זמן זה, עולה מן החפירות החדשנות שכמעט כל המדרון המזרחי של מרכז האתר היה מיושב בפרק זמן זה בצליפות יחסית.

חצור הגדולה
שינוי קיצוני חל בתולדות היישוב אי שם לקרأت סופה של המאה ה-18 לפנה"ס, עת פרצה החצור בראשונה את גבולות העיר העילונה, והיא כוללת מעטה, ולמשך מאות השנים הבאות, גם את העיר התחתית. חפירות משלחת ידין עמדו בהרחבתה על תופעה זו, אשר אובחנה על ידם בעיר התחתית, כאמור. התברר כי העיר העילונה, כמו זו התחתונה, בוצרה לראשונה לקראות סופה של המאה ה-18. בעבור זמן קצר חלה תנופת בנייה אדירה, אשר במרקזה של העיר העילונה הוקם מכלול הברונזה הקדומה ג' (המאה ה-27 לפנה"ס).

לוחית טין משאית כתובות בארכיאון, צילום: גבי לירון

חצור הכנעניית

אך מעט היה ידוע על חצור הכנענית בעיר העילונה, שכן חפירת ידין לא הגיעה שם לעומק הדורש, ורוב המידע על פרק זמן זה היה ידוע רק מן העיר התחתית. החפירות המוחודשות שינו תמונה זו באופן ניכר: היישוב הקדום, ביותר באתר – בן תקופה הברונזה הקדומה, שמננו נחצר מספר מצומצם של מבנים, כמו גודלה של כלirs, וכמה חפצי אומנות, היה ממוקם בעיר העילונה בלבד. יישוב קדום זה הוא בן תקופה הברונזה הקדומה ג' (המאה ה-21–23 לפנה"ס).

כבר בפרק זמן זה מסתמן הקשר האמיץ של חצור לתרבות צפון כנען, קשר שהוא אחד המפתחות להבנת התרבות וההיסטוריה של העיר לאורך כל תקופות קיומה. קשר זה אל הצעיר נמשך גם בתקופה הבאה – היא תקופה הברונזה הקדומה ד' (מאות 21–23 לפנה"ס). כאן עלה בידינו להוסיף נדבן חשוב למערך שכבות היישוב שקבעה משלחת ידין: בעוד שזו אבחנה קיומם של חרסים בודדים בלבד מפרק

ח'ית הארכיאו התקס', מאות 13-14 לפנה"ס, צילום: מנואל סימדבליה

התלים המקראיים: אגוזן, חצור ובאר שבע

התלים המקראיים הוכרזו ביולי 2005 כאתר מורשת עולמית על ידי ועדת מורשת עולמית של אונסק"ו בדרכן שבדרום אפריקה.

הכרזה של תל חצור כוללת שטח של 769 דונם ועוד אזור חיש ששטחו 2,046 דונם.

הכרזה נקבעה על פי הקריטריונים הבאים:

- בטא מגש חשוב של ערים אנטוכיות על פni טוחן זמן או בתוכו אזור תרבותי של העולם, ביחס להתחפות בארכיטקטורה

או בטכנולוגיה, יצירות אומנות

mono-nominal, תכנון ערים או עיצוב נוף.

חצור ניצבת על צומת דרכים במפגש של תרבותיות נגען והצפוני ומצויים בה מפעלי

בנייה בעלי סגנון צפוני מובהק.

- לשמש עדות יהודית למסורת תרבותית או לתרבות היה א' נכח'ה. חצור היא עדות מרשיםה לתרבות הכנענית

ולתרבות הישראלית הקדומה.

- לשמש דוגמה יוצאת דופן של סוג בניין או מכלול אדריכלי או טכנולוגי או נוף המציג

שלב שימושוoui בהיסטוריה האנושית.

המבנים בחצור בעלי סגנון אדריכלי מיוחד כמו בית העמודים, המקדשים והארמון.

- לשמש דוגמה של יישוב אנטומי או שימוש מסורתי בקרקע המיצגים תרבות.

- להיות קשור בצוורה ישירה או מוחשית לאירועים או למסורת חיים, לרעיונות או

לאמונה, ליצירות אומנותיות וספרותיות בעלות אינטלקטואלית יוצאות דופן.

חצור נוצרת בתנ"ך בהקשר לכיבוש הארץ על ידי יהושע וכן בימי דבורה וברק.

ידי המשלחת הקודמת.

השכבה הירשאית המאהורת ביותר נחרסה בשירפה עזה, המיוחסת לחורבן חצור בשנת 732, שחרבה עם הגיל כולו עם כיבושו של האזור בידי האשורים (מלכים ב' ט"ז, 29).

שימור ו恢復

כדי לשמר את המבנים החשובים ביותר וכדי להפוך את האתר ל"ידותי למברך", ביצעה המשלחת פעולות רבות, ביניהן העתקת שני מבנים ישראליים (בנין מגורים ובניין צבורי) בשלמותם מקומם המקורי והצבתם במקום נישׁ ומוגן. כן שומרו וושוחרו במת פולחן מתוקופת השופטים, שער שלמה וקטע מחותמת הסוגרים, במת פולחן כנענית, הארמון הכנעני (כולל הצבת גג מעל ראשו) ומכלול מצובות פולחן מן התקופה הכנענית.

חצור היא אחד האתרים המקראיים החשובים בארץ, ומן הסתם בעולם כולם: כיבוש הארץ וההתקנות, ימי שלמה והמלוכה המאהורת, אחאב, ייבעם וימי מלכת ישראל, חורבן הגליל בעקבות הכיבוש האשורי, כלל אלו עדויות לכבודה בשירדיים שנחשפו בחצור.

בעוד כ-50 שנה, יבאו, כך יש לקוט, אחרים אשר יבדקו את מסקנותינו אנו, וינסו לתת תשובה לביעות שנוטיר פתוחות. זו דרכה של הארכיאולוגיה.

עם זאת, תהא יישת המברך באתר אשר למחימנותה של ההיסטוריה המקראית אשר תへא – את העיון והדין בנושא אפשר לארכה בחצור טוב יותר מאשר בכל מקום אחר. *

פרופ' אמנון בן תור הוא מנהל משלחת החפירות בתל חצור מטעם המכון לארכיאולוגיה של האוניברסיטה העברית, ירושלים

לאחר תקופה פער של כ-150 שנה, מתהדרשת פעילות אגוזית בחצור. שידוי היישוב כוללים קטיעי קירות דקים השיניים נראים לבני ארי, וועשות בורות החפורים בחלקים אל תוך שכבת החורבן של העיר הכנענית האחרון. לבורות אופי אחד: עומקם וקוטרם כמעט אחד, הם מלאי עפר, אפר ושרבי כל חרס ואינם מדופנים. בורות אלו היודיעים באותו פרק זמן (מאות 12–11 לפנה"ס) מأتרים רבים בני התקופה הפוזורית בחברי הארץ מכונים "בורות התנהלות" ושימושם אינו ידוע. במהלך הפלחה שאליה משלחת דין בקצה המערבי הגבוה של התל היא הממצא המרשימים ביותר ביחס לביקום זה.

אחת המתוות הראשונות שהבחינה בפנים המשלחת הייתה בדיקת מסקנותיה של משלחת דין ביחס לתאריכו של שער ששת התאים וחומות הסוגרים, שיויחסו למאה העשירה (ימי שלמה). מסקנה זו עוררה במשך השנים גלי תגובה, בין היתר בקרות חורפה שטעה כי תיארך המכלול הנדון על ידי משלחת דין לא הסתמך על עדויות ארכיאולוגיות, אלא הושפע מן התיאור המקראי (מלכים א ט', 15). בשנים האחרונות החירף הויוכות בשאלת זו במיוחד, לאור פרסומה של האסכולה ה"מינימיליסטית" המתילה ספק במידה מהימנותה של ההיסטוריה המקראית. לפיכך נחפר שטח המרוחק כ-50 מטר דרומה מן השער, ונחקר מבנה מגוריים ובסמוך עשייר, הקשור בסמטה המוצפת המתחשפת לאורכה של חומות הסוגרים. חפירות אלה אימתו בבירור את מסקנותיה של משלחת דין בעניין זה. רצף השכבות בנויות התקופה הירשאית נחקר על ידיינו מחדש בנקודות שונות, והתברר כי מסקנותיה של משלחת דין בכל הקשור בשכבות התקופה עומדות בפנייה הביקורת, אם כי משלהנו הצליחה לאבחן מספר נוסף של שכבות בנויות פרק זמן זה, мало שabohtnu על